

ماخذ شناسی

کرامت انسان

در قرآن

محمد نوری

مقدمه

کرامت انسان از اصطلاحات پرکاربرد و دارای بسامدی فوق العاده است، چنانکه در اغلب، بلکه همه قوانین اساسی کشورها، به این اصطلاح برمی خوریم، از جمله قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ و نیز بسیاری از کتب اخلاقی قدیم و جدید مشتمل بر این اصطلاح اند. و در کتاب عهدین نیز جاهای مختلف به کرامت پرداخته شده است: انسان را بیادار که او را از فرشتگان ساختی اما تاج جلال و کرامت بر سر او گذاری، او را بر کارهای خودت مسلط نمودی، و همه چیز را زیر پای وی نهادی.^۱ باز در کتاب مزامیر آمده است:

آنکه بی عیب سالک باشد و عدالت را بجا آورد، راست گو باشد، به زبان خود غیبت ننماید، به همسایه خود بدی نکند و درباره اقارب خویش پستی و تحقیر و خواری نپسندد، او با کرامت و کرم است.^۲

قرآن کریم بیش از هر اثر دیگر به کرامت انسان توجه نموده و خواهان رسیدن انسان ها به قله های شرافت و عزت و کرامت است. قرآن کریم، کرامت و هم خانواده های آن را برای خداوند مثل: انت العزیز الکریم (دخان/۴۹) استفاده می کند و گاه برای خود قرآن به

کار می برد: مثل: انه لقرآن الکریم (واقعه/۷۷)؛ اما اکثر جاها برای توصیف و بیان وضعیت انسان به کار می برد، مثل موارد زیر:

ان اکرمکم عندالله اتقاکم (حجرات/۱۳)، و جاءهم رسول کریم (دخان/۷)، و جعلنی من المکرمین (یس/۲۷)، انه لقول رسول کریم (تکویر/۱۷)، اذا مروا باللغو مروا کراماً (فرقان/۷۲)، لقد کرمننا بنی آدم (اسراء/۷۰)، فاما الانسان اذا ما ابتلاه ربه فاکرمه و نعمه (فجر/۱۵)، بل عباد مکرمون. (انبیاء/۲۶).

غیر از ماده کرم و مشتقات آن، واژه‌ها و مفاهیم خلافت انسان، تعلیم اسماء به انسان، سبجده ملائکه بر انسان، خلقت بر و بحر برای انسان، ارسال رسل برای انسان و دیگر موارد که شمارش آنها در قرآن بسیار زیاد است. همگی دلالت بر این دارد که قرآن به تربیت انسان و تبدیل جامعه به یک جامعه نمونه و کامل و ایده آل اهتمام فوق العاده مبذول داشته است. با این وجود متأسفانه این بعد از تعالیم قرآنی در برهه‌هایی از تاریخ مغفول واقع شده و مسلمانان در تحقیقات و تألیفات و در آموزش و پرورش و در عرصه برنامه ریزی‌های اجتماعی کمتر به آن پرداخته‌اند.

مولانا به اصالت انسان و محوریت او در اسلام و قرآن این گونه اشاره کرده است:

تاج کرمناست بر فرق سرت	طوق اعطیناک بر آویز درت
تو خوش و خوبی و کان هر خوش	تو چرا خود منت باده کشی
جوهر است انسان و چرخ او را عرض	جمله فرع و پایه اند و او غرض

حجم آیات کرامت انسان ایجاب می‌کند که مفهوم کرامت انسان به سان یک قاعده و اصل قرآنی مورد توجه قرار گرفته و مبنایی برای سنجش وضعیت و رفتارهای فردی و اجتماعی باشد.

متأسفانه وقتی از دوسده اخیر به آن طرف‌تر می‌رویم، حتی قرون سوم تا ششم قمری که تمدن و فرهنگ مسلمانان اوج داشته، کمتر کتاب و رساله‌ای می‌یابیم که به انسان پرداخته باشد. یا قاعده قرآنی کرامت انسان را توضیح بدهد. درباره اسب، صدها اثر می‌یابیم، درباره کرامت آسمانی مشهود و غیر مشهود و موضوعات دیگر طبیعی، پزشکی، آثار فراوانی تألیف شده، اما به انسان و کرامت انسان چندان توجه و عنایت نشده است. با بررسی فهرست‌هایی مثل فهرست ابن ندیم، الفهرسة ابن

خیر، فهرست شیخ الطائفه طوسی این ادعا اثبات می‌گردد. زیرا اثری با عنوان انسان و کرامتش نمی‌یابید.

جای خوشبختی دارد که در قرن اخیر که مسلمانان بیدار شدند و به قرآن توجه کردند، مقوله کرامت انسان را کشف و احیاء نمودند از این رو آثار فراوانی در این زمینه تألیف کردند و نوشته حاضر گویای بخشی از آثار مسلمانان در این زمینه است. هم اکنون با کثرت تألیفات درباره کرامت انسان، می‌توان گفت کرامت قاعده مهم و اصل بنیادینی در فرهنگ اسلامی به ویژه فرهنگ شیعه شده است.

مهم آن است که این اصل و قاعده مبتنی بر آموزه‌های قرآنی است. در واقع اصل کرامت گنجی بود که در قرآن و احادیث مدفون بوده و حجاب‌های فراوان آن را از دیدگاه مخفی نگاه داشته بود، تا اینکه در جریان نهضت قرآن‌گرایی معاصر این گنج احیا شد. کرامت انسان مفهومی بسیار پیچیده و دایر بین چند علم است و دامنه وسیعی از مفاهیم را به خود وابسته می‌نماید. برای نمونه در قرآن کریم کرامت با تقوا همسنگ شده است یعنی خداوند این دو مفهوم را در کنار هم آورده، نعمت و ابتلاء را در ارتباط با مکرمین قرار می‌دهد. عزت و شرافت انسان را در خلافت و استخلاف، تعلیم اسماء، سجده ملائکه بر آدم، هبوط آدم و... تعریف می‌کند.

بنابراین کرامت انسان به نظر قرآن، مفهومی بسیط نیست بلکه مفهومی با وجوه بسیار و پیچیدگی شبکه‌ای از مفاهیم است.

در سه دهه اخیر کرامت انسان در بین همه ملل و جوامع و فرهنگ‌ها مطرح شده، در این باره پژوهش‌های فراوان، نشریات تخصصی گوناگون، سایت‌ها و مرکز آموزشی و پژوهشی دایر شده است. این کتابشناسی به این منظور تهیه شده تا کارنامه مسلمانان نیز در این زمینه در منظر و دید قرار گیرد و گستره این پژوهش‌ها در قالب کتاب و مقاله نیز عرضه گردد.

۱. کتاب مقدس، به همت بخش پنخس کتب مقدسه، ۱۹۶۹، م، کتاب مزامیر، زموز ۸.

۲. همان، زموز ۱۵.

آزادپور، سکینه

کرامت نفس در قرآن و حدیث، کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، استاد راهنما: محمدعلی راغبی، ۱۳۷۷.

موضوعات اصلی پایاننامه حاضر به این شرح است: مفهوم کرامت نفس از دیدگاه قرآن و نهج‌البلاغه و عرفا، کرامت انسان نسبت به سایر موجودات مثل حیوان و جن و فرشتگان، علل کرامت انسان شامل عقلمندی و علمآموزی و کسب مکارم اخلاقی، موانع کرامت انسان از قبیل دنیاطلبی و غفلت از یاد خدا و طغیان و غرور و ذلت نفس.

ابوعمران الشیخ

«حربة الانسان فی القرآن». ع. مجله الفکر الاسلامی، سال پنجم، ش ۱۱، ۱۴۰۲ ق. ص ۴۷-۵۰.

آزادی به عنوان یکی از جلوه‌های کرامت انسان که دیگر موجودات از آن محروم‌اند، از دیدگاه قرآن بررسی شده است.

آزادی، علی اکبر (۱۳۲۱-۱۳۱۰)

انسان از دیدگاه قرآن. تهران، سمپاد، ۱۳۸۰ / ۳۲ ص.

دیدگاه‌های قرآنی درباره خلافت، سجده ملائکه، تعلیم اسماء را بررسی می‌کند و نتیجه‌گیری کرده که قرآن مترقی‌ترین آراء را برای تکریم انسانها دارد.

اسلامی فرد، زهرا

زنان اسوه در قرآن. چاپ اول: تهران، فردا، ۱۳۷۹ / ۱۴۴ ص.

نخست جایگاه زن در ادیان آسمانی به اجمال بررسی شده است. همچنین به موقعیت زن در میان اقوام و ملل پیش از اسلام اشاره می‌گردد. سپس از مقام زن در اسلام به تفصیل سخن رفته است. در ادامه با تفصیل بیشتری از زنان اسوه در بینش قرآنی بحث شده است. در این اثر، ۱۲ زن به عنوان زنان اسوه در قرآن و اسلام معرفی شده‌اند: آسیه، همسر فرعون؛ یوکابد، مادر موسی؛ صفورا، همسر موسی؛ حنه، مادر مریم؛ مریم، مادر عیسی؛ الیصابات، همسر زکریا؛ حوا، همسر آدم؛ هاجر، همسر ابراهیم؛ رحیمه، همسر ایوب؛ بلقیس، ملکه سبا؛ خدیجه، همسر حضرت محمد (ص) و حضرت فاطمه زهرا (ع)، همسر امام علی (ع). همسر امام علی (ع).

اسماعیل پور، منیژه، انجبه فارغ

«کرامت در قرآن و روایات»، کیهان فرهنگی، ش ۲۳۹-۲۴۰؛ شهریور و مهر ۱۳۸۵، ص ۲۰-۲۴.

قرآن و روایات به عنوان اصیل ترین منبع علمی در فرهنگ اسلامی، نکات و تحلیلهای بسیار سودمندی درباره کرامت انسان دارند. نویسنده سعی کرده این نکات را گردآوری و سازمان دهی کند.

الباش، حسن

الانسان فی میزان القرآن. ع. چاپ سوم: طرابلس، كلية الدعوة الاسلامية، ۱۴۲۱ق. ۱۲۸ص.

خلقت انسان و ابعاد وجودی انسان و خطراتی را که متوجه اوست با استفاده از آیات قرآن و گاه سخنان دانشمندان علوم بررسی و تحلیل می کند. نویسنده با اشاره به عظمت خلقت انسان و جنبه های اعجازی آن ابعاد جسمانی و روحانی انسان را مورد توجه قرار داده است و سرفصل های زیر را مطرح می کند: مراحل مختلف خلقت بدن انسان، علت خلق انسان اولیه از خاک، روح از دیدگاه قرآن، رابطه قلب و روح، عقل و تعقل در قرآن، توصیه های قرآن به تعقل در نظام خلقت، حکمت عذاب و جزا در قیامت، تأثیر متقابل فکر بشری با جهان هستی، عواطف و غرایز و شیطان و نفس.

بابازاده، علی اکبر (متولد ۱۳۲۴)

سیمای زنان در قرآن. چاپ دوم: تهران، لوح محفوظ، ۱۳۷۸ / ۲۰۸ص.
جایگاه زنان در قرآن و سیمای زنان در تاریخ ادیان را نشان بدهد. نویسنده، با مراجعه به قرآن و کتاب های دیگر، چهل تن از زنان نامدار تاریخ را برگزیده و در چهل درس درباره هر یک مطالب و داستانهای مربوط را آورده است. برخی از فصول کتاب به این ترتیب است: حضرت حوا؛ حضرت خدیجه؛ حضرت فاطمه؛ فضه عضو خاندان اهل بیت؛ حنه زن عمران؛ حضرت مریم؛ حنانه همسر زکریا؛ ساره زن ابراهیم؛ هاجر مادر اسماعیل.

باقریان خمینی شهری، مرتضی (متولد ۱۳۱۷)

نخستین بشر از دیدگاه قرآن و عترت. تهران، ۱۳۵۲، ۲۲ص.
خلقت انسان و سرنوشت آدم و حوا در قرآن و فرهنگ اسلامی به گونه ای است که

سراسر نشانگر کریم و تعزیز انسان است.

بانکی پور فرد، امیرحسین

«کرامت زن در اندیشه های قرآنی»؛ فصل نامه قرآنی کوثر، ش ۲، بهار ۱۳۸۵،
ص ۴۴-۴۹.

به نظر نویسنده، قرآن زن را تکریم نموده و ارزشهای زیادی برای زن قائل است. این نظریه را به روشهای مختلف و با استناد به آیات مختلف اثبات می کند.

پاهنر، محمدجواد (۱۳۱۰-۱۳۱۲)

اصالت انسان از نظر قرآن. رساله دکترا، دانشکده الهیات و معارف اسلامی تهران،
۱۳۴۸، ۲۴۵ ص.

بلاق، عبدالحکیم

الانسان فی القرآن الکریم. ع. حمص، دار الارشاد، ۱۹۸۰ م. ۸۳ ص.
بررسی دیدگاههای قرآن کریم پیرامون انسان است. به نظر نویسنده، قرآن دو مسیر برای انسان ترسیم کرده است: از یک سو انسان به اسفل السافلین و قعر رذائل و حقارت ها می رود و از سوی دیگر به اوج کمالات و کرامت ها سیر می کند، بطوری که فرشتگان بر او سجده می کنند.

بلقاجی، محمد

مکانة المرأة فی القرآن الکریم و السنة الصحیحة، الحقوق السیاسیة و الاجتماعیة و الشخصیة للمرأة فی المجتمع الإسلامی، دار السلام، قاهره، ۲۰۰۰ م، ۴۴۸ ص.
بررسی جایگاه و منزلت زن در اسلام و شخصیت حقوقی و سیاسی او است. هدف مؤلف، دفع شبهات مربوط به حقوق زن در اسلام می باشد. به اعتقاد نویسنده بخشی از کتابهای نوشته شده درباره زن باعث توهین احکام اسلامی و در نهایت تحقیر زن است. به نظر مؤلف تمام کرامتهای انسانی که در طول تاریخ برای زن فرض شده مورد تأیید اسلام است و خداوند در کرامت، فرقی میان زن و مرد نگذاشته است، اما این دو با توجه به اختلاف در جنسیت و شرایط بدنی، در برخی از احکام با هم فرق دارند و این اختلاف بر اساس اقتضای عدل و حکمت است. سرپرستی زن به دست مرد، در حیطه مسائل خانوادگی است نه همه امور و عدم ولایت زن بر مرد نیز یک تجربه بشری است نه از

احکام خاص دین .

به پژوهش، احمد

«پنجاه ویژگی انسان در قرآن»، رشد معلم، پیاپی ۳۶، ص ۱۴۷ .
به نظر قرآن، انسان خلیفه خدا و دارای ویژگیهایی است که هیچ یک از موجودات
جهان حتی ملائکه ندارند. کرامت انسان هم منوط به برگزیده بودن او است. یعنی چون
برگزیده است باید تکریم شود.

بهروزی، مریم

انسان در قرآن. تهران، مطهر، ۱۳۷۳ / ۱۷۷ ص.

بررسی دیدگاههای قرآن درباره ابعاد، قوا، استعدادهای انسانی است که از یک سو
می تواند به اوج کرامت برسد بطوری که مسجود ملائکه شود و از طرف دیگر به حضيض
رذائل و حقارت ها فرو افتد.

بهشتی، احمد (متولد ۱۳۱۴)

انسان در قرآن. قم، طریق القدس، ۲۲۴ ص.

بررسی صفات، ویژگی ها، روحیات، خلقت انسان، کرامت یا حقارت او با استناد
به آیات قرآن است. به نظر نویسنده از جمع بندی آیات، شناخت دو جنبه منفی و مثبت
از انسان می رسیم: از طرفی انسان عجول، زیانکار، ضعیف، هرج و مرج طلب، هلوع
(دارای جزع هنگام سختی و بخل و منع هنگام روی آوردن نعمت) آفریده شده است و از
طرف دیگر انسان آگاه به اسماء الهی، بهترین مخلوق، انسان تکاپوگر، انسان صاحب
امانت الهی، فناپذیر، صاحب فطرت خدایی و مسجود ملائکه است. به نظر وی این
تناقض با توجه به قرار داده شدن خیر و شر در اعماق نفس انسان قابل توجیه است.

بیات، اسدالله (متولد ۱۳۲۴)

انسان در قرآن. تهران، جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۸، ۲۵۳ ص.

بررسی آیات درباره انسان از خلقت به بعد و چگونگی رسیدن به مدارج عالی کمال و
کرامت است.

بیرجندی واعظ، عبداللطیف بن علی (قرن ۱۰ قمری)

قصص انبیاء کرام (ع)، به کوشش: حسین حسینی بیرجندی، قم، نشر داوری، ۱۳۷۹.

در این کتابشناسی سه منبع مربوط به قصص انبیاء به عنوان نمونه معرفی شده است؛ زیرا تاریخ انبیاء از چند نظر برای بحث کرامت اهمیت دارد: نخست اینکه داستان خلقت انسان در بخش آدم و حواء آمده است. خود خلقت در فرهنگ دینی گویای کرامت است. دوم رفتار کریمانه انبیاء با مردم و تأسی مردم به این الگوهای الهی گزارش شده است؛ سوم تأثیر انبیاء در ایجاد کرامت و منزلت انسان. «پیامبر در قرآن». درسهایی از مکتب اسلام، ش ۳۰۳، ص ۱۰۶. بررسی الگو بودن شخصیت پیامبر (ص) برای کرامت یابی و دفع حقارت همه انسانها از دیدگاه قرآن است. نویسنده در این مقاله ضمن برشمردن صفات برجسته و ووحیات عالی شخص پیامبر (ص)، تمام گفتار و رفتار آن حضرت را از منظر قرآن سرمشق بسیار مناسبی برای همه انسانها در طول تاریخ اعلام می کند.

قائده، احمد

مقدمه ای بر دیدگاه تحولی موضوع زن در قرآن. تهران، قلم، ۱۳۶۰. بررسی زن و مباحث پیرامونی آن مثل حقارت یا کرامت زن در قرآن کریم است. مؤلف ابتدا وضعیت اعراب جاهلی و رفتار آنان با زنان را مورد بررسی قرار داده و اظهار داشته که در آن نظام اجتماعی، زن موجودی پست شمرده می شد. وی با آوردن نمونه های قرآنی، مانند: مادر موسی و مریم و همسر فرعون، رفتارهای طاغوت ستیزانه آنان و آثار و نتایج آن را ذکر می کند. در ادامه به این مباحث می پردازد: بیان حرمت زن و نفی نظام جاهلی (با ذکر آیاتی درباره حرمت زن، نفی زنده به گور کردن دختران، زاده شدن مرد و زن از دو نفر انسان)؛ ایجاد انقلاب در دیدگاه ها (قرار دادن مؤمنان در کنار مؤمنات و تجلیل از زنان برجسته پیشین)؛ قانونگذاری درباره زنان (پسرخواندگی، ارث، متعه یا ازدواج موقت، ازدواج، حجاب).

قرایی، احمد

«انسان آرمانی در نگاه قرآن»، پژوهشهای قرآنی، ش ۱۵ و ۱۶، پاییز و زمستان ۱۳۷۷، ص ۲۰۸-۲۲۵.

نویسنده دیدگاه قرآن مثل جانشینی انسان نسبت به خداوند را مطرح می کند و نتیجه می گیرد که انسان قرآنی بسیار متعالی و قابل احترام است.

التونجی، عبدالسلام

المرأة فی القرآن، حقوقها و التزاماتها. ع. چاپ اول: طرابلس، جمعية الدعوة الاسلامية العالمية، ۱۹۹۹ م. ۳۵۳ ص.

پژوهشی تحلیلی درباره حقوق زن و وظایف آن و مقایسه آن با وضعیت زن در جاهلیت است. نویسنده این کتاب را جهت تبیین عدالت اسلامی میان زن و مرد و رد شبهات پیرامون آن نگاشته است و تنها به آیات قرآن استدلال می کند. وی معتقد است که اسلام در اعتقادات و لوازم آن، جایگاه انسانی مشترک زن و مرد، تعلیم و تربیت، فرهنگ، کار، جهاد، مسئولیت، عبادات، معاملات و مسئولیت و پاداش و عقاب مساوات میان مرد و زن مساوات برقرار کرده است. در میراث نیز به خاطر رعایت مسئولیت مرد در نفقه دادن و برخی موارد دیگر تفاوت گذاشته است. وی مفهوم ازدواج و طلاق در اسلام و احکام و تبعات و اثرات آنها را در راستای دفاع از شریعت اسلام و تضمین حقوق آنها و مصالح عمومی توضیح می دهد.

جوادی آملی، عبدالله (متولد ۱۳۱۲)

کرامت در قرآن، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۷۲، ۲۴۰ ص.

بررسی کرامت بر اساس آموزه های قرآنی همان تقوا است. به نظر نویسنده کرامت انسان از دیدگاه قرآن همان ملاک های انسانی و فضائل روانی مثل تقوی است. مبادی اخلاق در قرآن. به کوشش حسین شفیعی. چاپ اول: قم، مرکز نشر اسراء، ۱۳۷۷. ذیل سرفصلهای زیر به نیازهای اخلاقی انسان می پردازد. البته بر اساس آیات و دیدگاههای متکلمان و مفسران مسلمان و شیعه نکات انسان شناختی را در حوزه اخلاق توضیح می دهد:

ویژگی احکام اخلاقی، درمان جان در مقایسه با درمان تن، کمال انسان از نگاه اسلام، چبستی کمال و چگونگی دست یابی به کمال، سعادت روح و بدن، اخلاق گرایی انسان، تغییر پذیری خلق، تأثیر و تأثر اخلاقی، میل و اختیار در خلق، اهمیت و آثار اخلاق در زندگی انسان ها، اهمیت تهذیب نفس، آلودگی و طهارت روح، نقش اخلاق در گرایش برتر، اخلاق کارگزاران، دیدگاههای فارابی، ابن سینا، و... در حوزه اخلاق، ملاصدرا و دانش اخلاق.

حاجی، محمد عمر

شخصية المرأة المسلمة في ضوء القرآن والسنة. ع. چاپ اول: دمشق، دار المكتبی، ۲۰۰۰ م. ۱۰۴ ص.

تفسیر موضوعی، آیات مربوط به زنان است. این نوشته با هدف دفاع از حقوق و مقام و منزلت زن در قرآن تهیه شده و طی آن این مباحث مورد بررسی قرار گرفته است: تکریم قرآن از زن، خواستگاری و عقد ازدواج، حکم متعه زنان، مذاهب فقها درباره اشتراط اذن ولی زن در عقد نکاح، حرمت مقاربت با زن در حال حیض، زنانی که ازدواج با آنان حرام است، فلسفه حرمت زنا، حق حضانت زن، حق زن در شیر دادن به فرزندش، احکام طلاق، میراث زن، حق زنان در اظهارنظر، حق زن در تعلیم و تربیت و کار، حقوق و وظایف زن و شوهر بر یکدیگر، تفاوت های زن و مرد در قرآن و علت آن، فلسفه تفاوت زن و مرد در دیه و ولایت و امامت و دلیل آن و ازدواج با زنان اهل کتاب.

حائری، مرتضی

«تفسیر آیه خلافت». به کوشش سید محمد حسین صداقت. آفاق نور، سال اول، ش ۱، زمستان ۱۳۸۱. ص ۸۳-۱۰۶.

بررسی و تفسیر آیه «و اذ قال ربک للملائکه انی جاعل فیکم من یشقکم» است. اکثر حجم مقاله درباره یکی از امتیازات انسان یعنی خلافت انسان است.

حائری تهرانی، مهدی

شخصیت انسان از نظر قرآن و عترت، تهران، بنیاد فرهنگی امام المهدی (عج)، ۱۳۷۳، ۳۹۰ ص.

بررسی شخصیت انسان، عناصر سازنده آن، گرایش های موجود در آن، رویکرد انسان به کمالات و کرامت و برعکس رویکرد آدمی به رذایل و حقارت است.

حجاریان، سعید

«امنیت، تضمین حیات؛ لقد کرمننا بنی آدم»، روزنامه شرق، شنبه ۶ خرداد ۱۳۸۵، سال سوم، ش ۷۷۰.

بررسی دو مقوله کرامت و امنیت و تعامل عملی و نظری آن دو است.

حسن، عبدالمنعم

أوضاع المرأة في القرآن الكريم . ع . قاهره ، دار البيان ، بی تا . ۵۲۸ ص .
بررسی حقوق و مقام و منزلت زن در قرآن است : تکریم قرآن از زن ، خواستگاری و عقد ازدواج ، حکم متعه زنان ، مذاهب فقها درباره اشتراط اذن ولی زن در عقد نکاح ، حرمت مقاربت با زن در حال حیض ، زنانی که ازدواج با آنان حرام است ، فلسفه حرمت زنا ، حق حضانت زن ، حق زن در شیر دادن به فرزندش ، احکام طلاق ، میراث زن ، حق زنان در اظهار نظر ، حق زن در تعلیم و تربیت و کار ، حقوق و وظایف زن و شوهر بر یکدیگر ، تفاوت های زن و مرد در قرآن و علت آن ، فلسفه تفاوت زن و مرد در دین و ولایت و امامت و دلیل آن و ازدواج با زنان اهل کتاب .

حسن، عزت محمد

نعم الله في خلق الانسان كما يصوره القرآن الكريم : رسالة في التفسير الموضوعي .
چاپ اول : ریاض ، مكتبة المعارف ، ۱۴۰۴ ق . ۱۹۶ ص .

به بررسی مراحل خلقت انسان از دیدگاه قرآن می پردازد . در این راستا از اولین ماده ای که حضرت آدم و حوا از آن خلق شدند شروع می کند و پس از بیان مراحل مختلف جنینی انسان و سخنان پزشکان درباره آن ، سیر زندگی انسان از تولد تا مرگ و مراحل مختلف تاریخی آن ، شکل های مختلفی که خدا در صورت ظاهری انسان به کار برده و لوازم و نیروهایی که به انسان داده است و در نهایت به هدف خلقت و فلسفه خلقت انسان به این شکل پرداخته است . در ادامه مسئله جانشینی و خلیفه الهی انسان را مطرح می کند و حواس پنج گانه را از مهمترین نعمت هایی می داند که خدا به انسان عطا کرده است . نتیجه گیری اخلاقی از مباحث گذشته پایان بخش کتاب است . وی در مقابل این همه نعمت که خداوند به انسان اختصاص داده است ، سه وظیفه برای او در نظر می گیرد : شکر این همه نعمت ، حفظ و نگهداری از آنها و استفاده درست از آنها . کتاب حاضر رساله دکتری نویسنده است .

حسن زاده آملی، حسن

انسان و قرآن ، چاپ دوم ، تهران ، انتشارات الزهراء ، ۱۳۶۹ ، ۱۵۸ ص .
بررسی آیات پیرامون انسان و انسانیت است ؛ به ویژه کرامت های تصریح شده در

قرآن مثل سجده ملائکه بر انسان، تعلیم اسماء به آدم را تفسیر می کند.

حسنین، کریم

الخلق بین العنكبوتية الدار وبنية والحقیقة القرآنية. ع. چاپ اول: قاهره، دار النهضة، ۲۰۰۱ م. ۳۵۲ ص.

نقد و بررسی نظریه تکامل انواع داروین و لوازم اخلاقی و کلامی آن در تحقیر و حقارت انسان است. از سوی دیگر نظریه های قرآن پیرامون خلقت انسان را مطرح و بررسی می کند و آن را مؤید کرامت و منزلت انسان تفسیر می کند. نویسنده که متخصص بیماری های زنان و زایمان و استاد دانشکده پزشکی دانشگاه عین شمس است، نظریه تکامل انواع را مغایر با یافته های علمی می داند و معتقد است این نظریه مطلقاً قابل دفاع نمی باشد.

حصری، فائق و خوری، عبدالله

القرآن والانسان. ع. حلب، فصلت، بی تا. ۱۱۲ ص.

بررسی ابعاد انسان و انسان شناسی از دیدگاه قرآن و وظایفی که قرآن برای انسان مشخص کرده و راه رسیدن به کرامت است. نویسندگان که زن و شوهر هستند، این کتاب را بر اساس مطالعات و تجارب خود در پنج فصل نوشته اند: انسان شناسی قرآن، ویژگی های انسان، هدایت انسان و ثمرات ایمان. بخش آخر مفصل ترین قسمت کتاب است و شامل موضوعات کرامت ساز مانند: امر به معروف و نهی از منکر، صدق، امانت داری، وفای به عهد، صبر، برادری و محبت، حلم و صفا، آداب سخن گوئی، قناعت، کینه، ایثار، حسد، تواضع، تکبر، حیاء، عدالت، جود و کرم و اخلاص است. نویسندگان بر این باورند که با اجرای این نکات، انسان به کرامت و کمالات خواهد رسید و جامعه ای ایده آل خواهد داشت.

حق پناه، رضا

«عزت از منظر قرآن و سنت»، الهیات و حقوق، تابستان و پاییز ۱۳۸۱، ش ۴ و ۵، ص ۱۲۷-۱۵۴.

شرافت و عزت انسان، علل و عوامل آن، خط مشی رسیدن به آن، اهداف آن در این مقاله بررسی شده است.

حکیم، سید محمد باقر

«المجتمع الإنسانی فی القرآن الکریم»، رسالة التقرب، ش ۲۹، رجب ۱۴۲۱،

ص ۱۸-۵۱.

بررسی نظریه اسلام درباره جامعه انسانی، ایده آل و چگونگی دسترسی مردم این جامعه به کرامت است. از دیدگاه نویسنده، جوامع بشری در نظام هستی و نزد خداوند، از کرامت و جایگاهی خاص برخوردارند و قرآن به جامعه‌های مختلف از لحاظ عقیدتی، تاریخی، اجتماعی و اخلاقی اشاره کرده است. وی خلیفه خدا بودن انسان بر زمین و نظریه‌های شهید صدر درباره عناصر جامعه انسانی را مطرح کرده است.

حکیمی، محمدرضا

«نماز - عدالت، دو نشانه جامعه قرآنی»، مجموعه مؤسس حوزه: یادنامه حضرت آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حائری، تهران، ص ۳۴۵-۳۵۸.

بررسی چگونگی حاکم شدن ارزشها در جامعه اسلامی با استفاده از آیات قرآنی است. از نظر نگارنده ایجاد عدالت جامعه، حفظ کرامت انسانها، زهد و تقوای حاکمان اسلامی از جمله مهمترین ویژگیهای جامعه انسانی مطلوب از نظر قرآن است و در یک جمله میتوان سلامت فردی و اجتماعی جامعه از نظر قرآن اقامه نماز و عدالت است و این تفسیر قرآن از جامعه مطلوب است. وی در ادامه به آثار و برکات اجرای عدل و نماز در جامعه می‌پردازد.

حمزه، عمر یوسف

حقوق الانسان فی القرآن الکریم. ع. چاپ اول: قاهره، مرکز الکتاب، ۱۹۹۸ م. ص ۷۸.

بررسی حقوق بشر به عنوان نمادی از کرامت انسان از دیدگاه قرآن کریم است.

خطیب، عبدالغنی

أضواء من القرآن علی الانسان و نشأة الكون والحیة. ع. چاپ اول: دمشق، دار الفتح، ۱۹۷۰ م. ۲۶۴ ص.

بررسی انسان و ابعاد و جنبه‌های زیستی و روحی انسان از نگاه قرآن است. در هر مورد، نظریات دانشمندان را هم نقل می‌کند ولی نظریات قرآن را سودمندتر و گویاتر می‌داند.

خطیب، عبدالکریم

الانسان فی القرآن، من البدایة الی النهایة. ع. چاپ اول: قاهره، دار الفکر العربی،

۱۹۷۹ م. ۴۹۱ ص.

بررسی سرنوشت از ابتدای خلقت تا ممات و جهان دیگر است. به نظر نویسنده اسلام برای همه این مراحل برنامه و تدبیر دارد و موجب عزت و کرامت انسان را فراهم آورده است.

النبي محمد (ص)، انسان الانسانية و نبي الانبياء. ع. چاپ دوم: بيروت، دارالمعرفة الجامعية، ۱۹۷۵ م. ۴۶۳ ص.

بررسی دیدگاه‌های علمی و پدیدار شناختی قرآن. نویسنده با هدف اثبات عدم تعارض بین علم و دین به رد شبهات می پردازد و معتقد است اسلام، دین دانش و علم آموزی است و کشفیات علمی مورد تأیید اسلام است. به این منظور رهبانیت و گوشه نشینی از نظر قرآن و اسلام مردود و دوری از جهل و جمود و پیشرفت علمی مورد تشویق اسلام است. وی سپس کیفیت خلقت جهان و مسئله آفرینش را در نظر دانشمندان و کتب مقدس و قرآن کریم به صورت تطبیقی بررسی می کند. پیدا شدن آسمان و زمین و خلقت انسان، رابطه ماده و حیات، زندگی در کرات دیگر، طبقات زمین و امکان مسافرت به کرات دیگر از موضوعاتی است که نویسنده با بررسی دیدگاه دانشمندان علوم طبیعی به تحلیل آن پرداخته و نظریات قرآن را با قوانین طبیعت و هستی و نیازهای فطری انسان سازگار دانسته است.

خلف الله، محمد احمد

«حقوق الانسان في القرآن». العربی، ش ۲۹۸، ۱۹۸۳ م. ص ۲۷-۲۳.

حقوق بشر به عنوان مظهري از کرامت و راهی برای کرامت خواهی و جلب کمالات انسانی بررسی شده است.

خلیلان، سیدخلیل

سیمای زن در قرآن. چاپ هفتم: تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۸، ۱۷۶ ص. بررسی تاریخی، تربیتی و اخلاقی زن با هدف آگاه کردن زنان از راه و رسم اسلام در جهت کرامت بخشی و حقارت زدایی از زنان است. به نظر نویسنده قرآن، زن را از سه زاویه مورد بررسی و تحلیل قرار داده است: اول زن از نظر سرشت و طبیعت ویژه خود، دوم، حقوق و نقش خانوادگی و اجتماعی زن و سوم، روابط زن و مرد با یکدیگر. او

مبیس به معرفی چهره زن در قرآن می پردازد و از آسیه، یوکابد، مریم و صفورا، خدیجه، سمیه، سهله و فارعه، همسر عمران، بلقیس، زلیخا، همسر لوط و نوح، ام سلمه و ام جمیل همسر ابولهب، به عنوان نمونه هایی از زنان نیک و بد یاد می کند و زنان را به پندگیری از سرنوشت آنان و انتخاب راه زنان نیک دعوت می نماید.

دبس، ناصح

و انک لعلی خلق عظیم . ع . چاپ اول : دمشق ، دار البشائر ، ۱۴۱۸ ق . ۱۵۹ ص .
بررسی صفات و سیره پیامبر اکرم (ص) به عنوان اسوه و الگو برای مؤمنان است .
نویسنده با طرح موضوعاتی مثل اخلاق از دیدگاه پیامبر اسلام ، امانتداری ، صدق ، صبر ،
عفو ، وفاداری ، تواضع ، مهربانی ، کرم ، مزاح کردن ، قناعت ، اخلاق پیامبر در خانواده ،
درصدد طرح الگویی است که پیروی از او موجب دستیابی به کرامت و عزت و شرافت
می گردد .

درادکه، صالح موسی

الانسان فی القرآن الکریم . ع . چاپ اول : بیروت ، دارالهجرة ، ۱۴۰۷ ق / ۱۹۸۷ م .
۶۳ ص .

بررسی ابعاد روحی و جسمی انسان و تاریخچه پیدایش آدمی از نگاه قرآن کریم است .
به نظر نویسنده ، قرآن به گونه ای به انسان پرداخته که گویای امتیاز و برتری او و شرافت و
متزلت والای انسان است .

دروزه، محمد عزة (۱۲۰۵-۱۴۰۵ق)

المرأة فی القرآن والسنة، مرکزها فی الدولة والمجتمع و حياتها الزوجية المتنوعة و
واجباتها و حقوقها و آدابها . ع . چاپ دوم : دمشق ، دار الجلیل ، ۱۹۸۵ م . ۲۶۷ ص .
بررسی نظریات علما درباره نقش و مسئولیت زن در اجتماع و حقوق و تکالیف زن و
کرامت و شرافت زن است . به نظر نویسنده زن و مرد دارای منشأ خلقت واحدی هستند و
از تکالیف و حقوق یکسان ، اما متفاوت برخوردارند . او منشأ بسیاری از احکام مربوط به
زن در قرآن را در جهت مبارزه با افکار و رسوم فرهنگی جاهلیت عرب درباره زن می داند .
سرفصلهای کتاب عبارت اند از : نقش و جایگاه زن در قبل از اسلام ، نقش اسلام در
ارتقای مقام و شخصیت زن و به رسمیت شناختن حضور او در فعالیتهای سیاسی و

اجتماعی، ویژگیهای زن از دیدگاه قرآن و سنت، آداب معاشرت بین زنان و مردان.

دعوتی، میر ابو الفتح (متولد ۱۲۲۲) قرآن و خلقت انسان. تهران، شرکت سهامی کتاب های جیبی، ۱۳۵۵ / ۹۴ ص.

دوست محمدی، هادی

شخصیت زن از دیدگاه قرآن. تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۲ / ۱۵۰ ص.
نقش و جایگاه زن را با استناد به آیات قرآن و برخی احادیث بیان کرده و عوامل تکامل و کرامت او را تحلیل کرده است. نویسنده ضمن بررسی وضعیت زن در دنیای جدید به ویژه در غرب به استفاده ابزاری از زنان اشاره نموده و ویژگی های مثبت زنان را با توجه به سیره حضرت مریم (س) بازگو می کند. مطالب اصلی کتاب درباره این موضوعات است: دیدگاه قرآن درباره استقلال و آزادی زنان، مشارکت سیاسی زنان، تفاوت های زن و مرد، ارزش ها و ضد ارزش های زنان، ازدواج و امثال آن.

راوی، محمد

القرآن و الإنسان، قاهره، دار أخبار اليوم، قطاع الثقافة، ۱۹۹۷ م، ۱۲۸ ص.
بررسی انسان از دیدگاه قرآن و بر اساس مسئولیت و کرامت انسان است. به همین منظور است که حامل امانت الهی شده و لباس کرامت را به تن نموده است.
مؤلف، عقیده دارد که قرآن برای انسان حفظ شده و مطمئناً انسان نیز در پرتو هدایت های آن حفظ خواهد شد و لذا قرآن تنها نسخه شفابخش دردهای انسان است. وی، به ارتباط تنگاتنگ قرآن و انسان اشاره دارد که قرآن داستان انسان است، داستان آفرینش او، زندگی و مرگ و روزی او؛ انسان مخاطب خداوند است و او است که در پرتو قرآن، حقایق را فرا می گیرد.

الردینى، محمدعلى

«المحاح عن العدل الاجتماعى فى القرآن». ع. مجله رساله الاسلام (بغداد)، سال پنجم، ش ۶۲۵ (۱/۱۳۹۲ ق). ص ۱۲۱-۱۲۴.

بررسی عدالت اجتماعی در قرآن به عنوان نمادی از کرامت و عزت انسان است. به نظر قرآن عدالت موجب دستیابی همگان به امکانات می شود و ظلم و تبعیض که به نوعی تحقیر انسان است از بین می رود.

ری شهری، محمد

نبي الرحمة من منظار القرآن و اهل البيت (ع). ع. قم، دارالحدیث. ۵۸۳۱. ۶۷۱ ص.

بررسی جنبه رحمت و مودت و محبت رسول اکرم (ص) نسبت به مردم است. یکی از مبانی تکریم و کرامت مردم، رحمت و دوست داشتن هموعان و مردم است. بررسی سیمای قرآن در اندیشه حضرت امام خمینی. تهران، پیام آزادی، ۱۳۷۸. ۳۲۸ ص.

بررسی روش فهم قرآن از دیدگاه امام خمینی است. ابتدا به انسان کامل می پردازد و در ادامه اجرای عدالت اجتماعی و تهذیب نفس و نقش قرآن در انسان سازی را بررسی می کند.

زقزوق، محمود حمدی

«انسان با عنوان مخاطب کلام خدا در قرآن»، مسجد، ش ۶۲، خرداد ۱۳۸۱، ۳۴-۴۳ ص.

بررسی موضوع استفاده انسان از کلام خداوند برای اکتساب کرامت است. انسان می تواند کلام الهی را بشنود و مخاطب سخن وی واقع شود. انسان موجود خردمندی است که به کمک خرد خود می تواند فراتر از طبیعت تکامل یابد. به نظر نویسنده اگر قرآن را با دقت و ژرف اندیشی مطالعه کنیم، خواهیم یافت که خدا همواره در صدد راهنمایی و هدایت انسان است. ارجمندی و کرامت انسان به حدی است که می تواند دائماً در سلوکی آگاهانه در مسیر کلام خدا باشد. نویسنده در مجموع این مباحث، بر اساس آموزه های قرآن به تحلیل مفاهیمی مانند پرستش، کرامت و فطرت انسان، دریافت حقیقت نجات و هدایت پرداخته است.

سجادی، سیدابراهیم

«شهید مطهری و دیدگاه های تربیتی قرآن». پژوهشهای قرآنی، بهار و تابستان ۱۳۷۸، ش ۱۷ و ۱۸، ص ۷۴-۱۱۷.

بررسی دیدگاه های تربیتی و عنایت شهید مطهری به فلسفه آموزش و پرورش و روش تربیتی قرآن به منظور فردسازی و نیل مردم و جامعه به منزلت انسانی و کرامت است.

بحث مقاله با فلسفه تربیت در قرآن آغاز می شود و در ادامه به تربیت پذیر بودن یا نبودن انسان اشاره کرده است. معنی شناسی تربیت؛ واقعیت ملکات اخلاقی؛ اهداف و مبانی تربیت؛ انسان و حس کرامت؛ حس حقیقت جویی؛ وجدان عمومی و حس خداجویی از بحثهای دیگر این مقاله است. شرایط تربیت، عوامل سازنده تربیت، اصل هماهنگی در رشد استعدادها. همه این موارد در کرامت انسان هم مؤثر است.

سجادی، سیدضیاءالدین (۱۲۹۸-۱۳۲۵)

انسان در قرآن کریم. چاپ اول: تهران بنیاد قرآن کریم، ۱۳۶۰/۱۹۵ ص.
بررسی آیات مربوط به انسان، ابعاد انسان و راهی که باید پیماید تا به مدارج و کمالات برسد، است. نویسنده ابتدا به لغت انسان و مترادفات آن نظیر آدم، ناس، بشر و مردم می پردازد. در ادامه ترجمه و شرح و تفسیر این آیات می آید و اقوال بسیاری از مفسران عامه و خاصه و قدیم و جدید در ذیل آنها نقل می شود. تاکید نویسنده بیشتر بر مباحث دقیق لغوی و زبانی است. در بخش بعدی به دیدگاه دیگران درباره انسان می پردازد و اقوال کسانی چون: دیوژن، مولوی ابوالعلاء، سقراط، افلاطون، ناصر خسرو، غزالی، بابا افضل کاشی، شیخ اشراق، فارابی و خیام را نقل می کند. آخرین بخش نیز تحقیقی است درباره انسان کامل.

سحابی، هاله (مصاحبه شونده)

«حقوق و وظایف زن از نگاه قرآن». روزنامه اعتماد ملی، ش ۱۵۷، ۲۴ مرداد ۱۳۸۵.
بازتاب اندیشه در مطبوعات روز ایران، ش ۷۷، شهریور ۱۳۸۵. ص ۷۲-۸۰.
بررسی جنبه های مختلف حقوق زن در قرآن است. نویسنده عمدتاً از موضع نقد به بیان دیدگاههایی درباره برخی آیات زنانه قرآن عرضه می کند. اما بازتاب مقاله را منعکس کرده و در آخر چند صفحه در نقد آن می نویسد.

سحلول، محمد احمدعلی

الانسان فی مرآة القرآن. ع. تصحیح هیئت کبار علماء الجمعية الشرعية للعاملین بالكتاب والسنة. قاهره، المؤسسة العربية الحديثة، ۱۹۸۸ م. ۱۵۸ ص.
شامل مباحث انسان شناسی از دیدگاه قرآن از جهت خلقت، وجود جسمانی و روحانی، علم، آزادی و مسئولیت اجتماعی است. نویسنده ابتدا آیات خلقت انسان،

روح و نفس الهی را مورد بررسی و توجه قرار داده و او را جهان بزرگ و خلیفه الهی دانسته است. سپس آیات مربوط به تحصیل علم و فکر را بررسی و راه های اخذ علم را به سه روش ممکن دانسته است: قرائت و کتابت، نظر و تأمل در ملکوت آسمان ها و سیر در زمین و به دنبال آن کسب علم از کفار، اخذ و یادگیری زبان های دیگر را لازم شمرده است. به گفته وی انسان آزاد آفریده شده و دارای حق حیات و اختیار دینی و فکری می باشد و در پایان وظیفه انسان در جامعه را طبق آیات الهی، ایمان، عمل صالح، وصیت به حق و صبر می داند.

المرأة فی رحاب القرآن، تصحیح: هیئة كبار علماء الجمعية الشرعية للعاملین بالكتاب والسنة، قاهره، المؤسسة العربية الحديثة، ۱۹۸۸م، ۱۶۰ ص.

بررسی مقام و موقعیت زن در اسلام و نقد برخی از بینشها درباره عدم رعایت حقوق زنان و فقدان منزلت و عزت زنان در اسلام است. نویسندگان به زنان مسلمان هشدار می دهد که فریب تبلیغات غربیها و دشمنان اسلام را درباره مساوات میان زن و مرد نخورند و بدانند که شعارهای مساوات طلبانه غربیان صرفاً برای بهره کشی از آنان و تحقیر نه تکریم آنها است. او سپس مسائلی مانند نصف بودن شهادت زنان در مسائل مالی و ارث فرزندان دختر نسبت به فرزندان پسر، تعدد زوجات و قوامیت مردان بر زنان را بر اساس آیات قرآن و برخی روایات مورد بررسی قرار می دهد و تمام آنها را در راستای حفظ حرمت و کرامت زن و در جهت دفاع از حقوق او ارزیابی می کند.

شاهین، احمد

«مقومات العدالة الاجتماعية فی القرآن». ع. مجله الازهر، مجلد بیستم، جزء ۷ (۱۳۶۸ق). ص ۲۸۲۰.

عدالت اجتماعی به عنوان نمادی از کرامت انسان مورد توجه قرآن است. نویسنده در این مقاله مبانی و خط مشی و اهداف عدالت اجتماعی را توضیح می دهد.

شهابی، ابراهیم

القرآن حرر الإنسان. طرابلس، كلية الدعوة الإسلامية، ۱۹۹۲م، ۱۵۲ ص.
بررسی شناخت اسباب آزادی و کرامت انسان و مقایسه آن با سایر مکاتب با استناد به آیات قرآنی است. نویسنده برای انسان دو جهت و شخصیت ذکر کرده است: شخصیت

ظاهری که از خاک و گل و آب آفریده شده و شخصیت روحی و حقیقی که همان نفس الهی وی است. جسم، انسان را به طرف زمین و لذا یند دنیوی می کشاند. ولی روح و قلب او را به سوی خداوند سوق می دهد. نویسنده در ادامه با بررسی نظرات کمونیسیم و لیبرالیسم درباره آزادی انسان هر دو را عامل قید و بند انسان دانسته و تنها راه نجات را عمل به قرآن که آزادکننده واقعی انسان است دانسته است. به گفته وی قرآن انسان را دارای کرامت ذاتی، قابل استخلاف در زمین، صاحب علم اسماء الهی دانسته و به عدل، مساوات، تساوی حقوق زن و مرد، توحید، بندگی خداوند، مشورت در امور و آزادی بردگان فرمان داده است.

صباغ، محمد بن لطفی

الإنسان فی القرآن الکریم، بیروت، المکتب الإسلامی، ۱۴۱۳ق، ۳۲۸ص.
شناخت انسان و گروه های انسانی از نظر قرآن کریم با هدف بررسی وسایل تکامل و ترقی انسان و جامعه اسلامی است. با اشاره به تحقیقاتی که افرادی مانند سید قطب و محمد قطب در انسان شناسی اسلامی کرده اند به معرفی صفات انسان به ویژه خصالی که به کرامت منجر می شود، می پردازد. از نظر قرآن کریم انسان دارای فطرت ایمانی است و در این دنیا با انواع آزمایش ها می تواند یا کمک استعداد خود و با انتخاب راه درست به منزلت انسان متعالی نائل گردد. از نظر اسلام انسان از ازل خطاکار نیست. اسلام با معرفی ارزش ها و هنجارهای اجتماعی و نیز آسیب شناسی اجتماعی ویژه ای که ارائه می دهد. انسان مسلمان اجتماعی را به سوی صراط مستقیم و دوری از جرایم و هتک نوامیس الهی دعوت می نماید. رابطه انسان با خود، رابطه انسان با جامعه و رابطه وی با خدا در قالب موضوعات حقیقت و کرامت انسانی، ایمان به غیب، طغیان و ویژگی های کافرین، مؤمنین و منافقین مطرح شده است.

صدر، حسن

انسان از دیدگاه قرآن و عترت، قم، دارالنشر اسلام، ۱۳۷۳، ۳۹۲ص.
بررسی ابعاد، نیازها، وضعیت تاریخی و اجتماعی انسان بر اساس قرآن و سنت است. اسلام بر کرامت و منزلت متعالی انسان تأکید کرده، از این رو به نظر نویسنده، اسلام یک دین انسانی است.

حقوق زن در اسلام و اروپا. چاپ پنجم: تهران، جاویدان، ۱۳۵۳، ۲۶۹ ص.
چاپ هفتم: تهران، جاویدان، ۱۳۵۷، ۲۶۹ ص.

از کتابهایی است که در دهه پنجاه شمسی در ایران با استقبال مردم مواجه شد. بخش اول آن درباره تحولات تاریخی حقوق زن در جهان است. به ویژه کرامت و عزت زن را در ایران باستان، عربستان جاهلی و یونان و روم مورد بررسی قرار می دهد. بخش دوم درباره دیدگاه های اسلام است و به این نتیجه می رسد که اسلام تأمین کننده شرافت، احترام و سعادت زن مسلمان است.

صدر، سیدرضا (۱۲۹۱-۱۳۷۲)

محمد (ص) فی القرآن. ع. به کوشش سیدباقر خسروشاهی (متولد ۱۳۲۵). چاپ دوم: قم، بوستان کتاب قم، ۱۳۷۸، ۲۶۴ ص.

بررسی آیات مربوط به پیامبر اسلام (ص) در قرآن برای عرضه تصویر جامعی از پیامبر اسلام، در زمینه های شخصیتی، عبادی، اجتماعی و سیاسی است. هدف نویسنده ارائه اسوه و الگو بودن رسول خدا (ص) برای تأسی مردم به ایشان است. به نظر ایشان مردم فقط با این روش به کرامت و کمالات دست می یابند.

صدر، سیدمحمدباقر (۱۲۷۱-۱۳۲۱ م/۱۲۵۱)

«الحریه فی القرآن». ع. المنطلق، ش ۱۷، ۱۴۰۲ ق. ص ۸-۱۳.

طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۲۸۱-۱۳۶۱)

خلقت و خلافت آدم در المیزان. گردآورنده: شمس الدین ربیعی. چاپ دوم: تهران، نورفاطمه (س)، ۱۳۶۳، ۱۶۸ ص.

کرامت انسان در قرآن متکی به دو عنصر زیربنایی خلقت و خلافت است. زیرا خلقت انسان، مخصوص او است بطوری که ملائکه بر او سجده کردند و خالق او را تحسین نمودند. و در خلافت، انسان جانشین خداوند می شود. نویسنده در تفسیر المیزان در جاهای مختلف به این نکته پرداخته است.

طلاع، رضوان بن ظاهر

رسالة الرضوان الرضا فی خلق الانسان کما جاء فی القرآن، تفسیر بیٹی-بیولوجی. ع.

چاپ سوم، بیروت، ۱۴۲۰ ق. ۱۲۱ ص.

بررسی چگونگی آفرینش انسان و معرفی نگرش قرآن به این موضوع و طرح مقولات کرامت خیز در گزارش قرآن است. این تفسیر به دو شیوه تطبیقی و علمی صورت گرفته و بر اساس آن آیاتی که متضمن بحث از خلقت انسان است تفسیر شده است. نویسنده تقسیم مراحل تکوین انسان به عقله و مضغه و تشکیل استخوان و رویانیده شدن گوشت و سپس دمیده شدن روح در او را تقسیمی فوق العاده دقیق و مبتنی بر آخرین داده های علم پزشکی عنوان کرده و آن را از مصادیق اعجاز علمی قرآن نامیده است.

طیبة، عبدالفتاح محمد

خلق الانسان دراسة علمية قرآنية: من سلاله من طين، ج ۱. ع. قاهره، الهيئة المصرية العامة للكتاب، ۱۹۸۸ م. ۵۴۰ ص.

پژوهشی علمی - قرآنی درباره رابطه تنگاتنگ میان داده های علمی درباره انسان و آیات قرآنی است. نویسنده، سه مرحله تکامل خلقت انسان را چنین بیان می کند:

۱. مرحله آماده سازی و فراهم کردن عناصر و روزی ۲. مرحله زندگی جنینی
۳. مرحله زندگی بعد از تولد که در این مرحله، انسان موظف است با ساختن جسم خود، به ترکیه نفس پرداخته و جامعه و محیط زیست خود را با استفاده از روش الهی که در قرآن مذکور است رشد دهد. نویسنده، این سه مرحله را به تفصیل توضیح داده است. برخی از مباحث کتاب عبارت اند از: مواد ارگانیک، موجودات ریز، محیط و موجودات زنده، محیط زیست و انسان.

عاشور، سعید

الانسان فی القرآن الکریم (الانسان و عقیدته فی الوجود - الانسان و نشأته فی الکون - الانسان و مسيرته فی الدنيا - الانسان و مصيره بعد الموت. ع. قاهره، دار غریب، ۱۹۹۸ م. ۵۵۵ ص.

بررسی ابعاد انسان در قرآن کریم و سرنوشت انسان در دنیا و پس از این دنیا است. آغاز آفرینش انسان و زندگی او در دنیا و پس از مرگ، از نگاه قرآن مورد بررسی قرار گرفته است. عالم برزخ، روز قیامت و مواقف آن، بهشت و نعمت های آن و جهنم و عذاب های آن نیز تبیین شده است. انسان مسیر پر تلاطم با افت و خیزهای فراوان دارد ولی اگر به تجربیات مطرح شده در قرآن توجه نماید، قرآن کریم وعده موفقیت، کرامت و

فلاح داده است.

عطیه، حسن حامد

خلق الانسان بين العلم و القرآن . ع . تونس ، مؤسسات عبدالکریم بن عبدالله ،
۱۹۸۷ م . ۲۵۴ ص .

خلقت انسان را به شیوه تطبیقی بین علم جدید به ویژه زیست شناسی و قرآن بررسی
می کنند . خلقت قرآنی مشتمل بر سجده ملائکه و امثال آن است که نمایاگر کرامت آدمی
می باشد .

عقی، قدرت الله

«کرامت انسان در قرآن با نگاهی به شعر امام خمینی» . ماهنامه پاسدار اسلام ،
ش ۳۰۲ ، بهمن ۱۳۸۵ ، ص ۲۱ .

منزلت و کرامت بر اساس دو منبع یکی آیات قرآن و دوم اشعار امام خمینی تحلیل و
بررسی شده است . به نظر نویسنده عزت و شرافت انسان به عواملی مثل تقوا، ایشار،
پاکدامنی، عفت و نیز نظام اجتماعی مطلوب بستگی دارد .

العقاد، عباس محمود (۱۸۸۹-۱۹۶۴م)

الانسان فی القرآن . ع . قاهره، دارنهضة، بی تا . ۱۶۳ ص .

این کتاب با دیدگاهی فلسفی به انسان شناسی در قرآن و روش قرآن برای نیل به
کمالات و کرامت می پردازد . نویسنده آرای قرآن در زمینه انسان شناسی را با مکاتب انسان
شناسی غرب مقایسه می کند و به نقادی برخی از این مکاتب می پردازد . کتاب از دو
بخش کلی فراهم آمده است : بخش نخست به انسان در قرآن و بخش دوم به انسان از
دیدگاه علم و نقد روش علوم برای دستیابی به سعادت و شرافت پرداخته است .
قرآن و مکتب تکامل . ترجمه فارسی : سیدخلیل خلیلیان . تهران ، اسلامی ، ۱۳۵۸ .
۲۶۹ ص .

العک، خالد عبدالرحمن

المرأة فی القرآن والسنة . ع . چاپ اول : دمشق، دار الحکمة، ۱۹۹۸ م . ۵۷۸ ص .
جایگاه و موقعیت زن در جامعه و خانواده را بیان می کند و به پاره ای از احکام فقهی
ویژه او می پردازد . نویسنده به روش توصیفی و تاریخی، محوریت بحث را به آیات قرآن

داده و از احادیث نبوی در تکمیل آن استفاده کرده است. به عقیده وی، زن قبل از اسلام جایگاه خاصی در خانواده و جامعه نداشت و فرد محوز همه امور بود. او به ویژه به توضیح دیدگاه عرب پرداخته است که زن را موجودی منفور و محروم از هر نوع حق کسب، ارث، و تصرف در اموال می دانست و هر زمان که مرد اراده می کرد می توانست او را طلاق دهد و بدون محدودیت با هر زنی که می خواست ازدواج می کرد.

نویسنده سپس به توضیح نظر اسلام در مورد زن می پردازد. وی با استفاده از قرآن و سنت، به مسئولیت زنان در زندگی خانوادگی و وضع قوانین فردی و اجتماعی از سوی اسلام درباره کیفیت سلوک فردی زن و چگونگی رابطه او با جامعه اشاره دارد. همچنین درباره حکم ازدواج، هم شأن بودن در ازدواج، روابط زناشویی و ارتباط زنان با مردان از نظر قرآن و سنت سخن می گوید.

علمشاهی، مولود

آیات النساء یا زن در قرآن. چاپ اول: همدان، دانشگاه بوعلی سینا، ۱۳۷۶. ص ۳۶۰.

علیدادی سلیمانی، حسن

«قرآن و کرامت انسان». کلام اسلامی، ش ۳۷، (بهار ۱۳۸۰)، ص ۱۵۲-۱۶۰. انسان شناسی بر اساس قرآن را تبیین کرده و دیدگاه قرآنی که به کرامت انسان اصالت می دهد را بررسی می کند.

عماری، علی محمد حسن

من حدیث القرآن عن الانسان. ع. مکه، رابطه العالم الاسلامی، بی تا. ص ۲۱۶. تفسیر موضوعی قرآن درباره انسان است. نویسنده، با هدف تبیین جایگاه و موقعیت انسان آیات مربوط به آن را از قرآن استخراج و به شیوه قرآن به قرآن به تفسیر آنها پرداخته است. او معتقد است قرآن نسخه کتبی وجود انسان است و از طریق آشنایی با اوصاف آن می توان انسان را شناخت و به صفاتش پی برد. او همچنین معتقد است قرآن برای صیانت از انسان نازل شده و کلیه احکام آن ناظر به ارائه یک زندگی بهتر برای اوست. نویسنده، به همین مناسبت مسئله فضایل اخلاقی از دیدگاه قرآن را مورد بحث قرار داده و چگونگی تخلق انسان به آنها را بیان کرده است.

المرأة بين القرآن و واقع المسلمين . ع . چاپ سوم : لندن ، المركز المغاربي لبحوث والترجمة ، ۱۴۲۱ ق . ۱۳۲ ص .

بررسی ویژگی های زن در قرآن ، و جامعه اسلامی به ویژه جایگاه زن مسلمان در کرامت خواهی و نفی حقارت است . نویسنده ، در بخش اول از کتابش ، چگونگی آفرینش حضرت حواء ، سکونت آدم و همسرش در بهشت ، عدم همانندی مرد و زن ، برزگ بودن کید زنان ، و زن دوستی را مورد بررسی قرار می دهد .

در بخش دوم از این کتاب ، دیدگاه های نویسنده تونسی آن درباره چند موضوع مطرح می گردد که عبارت است از : وضعیت زن در عصر انحطاط ، کار زنان در مسیر دگرگونی ، گفت و گویی درباره زن ، از هم پاشیدگی خانوادگی در تونس ، و حق زن در مشارکت در امور سیاسی .

نویسنده در پایان مباحث خود به این نتیجه می رسد که در اسلام چیزی که توجیه کننده دور کردن زنان به عنوان نیمی از پیکر جامعه اسلامی از مشارکت در امور اجتماعی باشد ، وجود ندارد . چنین کاری ، بیش از آنکه ظلم به زنان باشد ، ظلم به اسلام و امت اسلامی است .

وی عقیده دارد : باید موانع فکری و عملی را از راه مشارکت زنان در امور اجتماعی بر طرف ساخت و به قدرت و توان آنان در انجام دادن کارهای اجتماعی و سیاسی اعتماد کرد .

فارس ، احمد محمد

النماذج الانسانية في القرآن الكريم ، ع ، بیروت ، دارالفکر العربی ، ۱۴۰۹ ق ، ۳۸۲ ص .
نویسنده در این طرح ابتکاری ، نمونه ها و گزارش ها و حوادثی که مشتمل بر جلوه ها و نمادها و گزاره های کرامتی است را از قرآن استخراج کرده و توضیح می دهد ؛ مثل سجده ملائکه بر آدم .

فرج ، سید

قضايا الانسان المعاصر في القرآن من خلال تفسير المنار . ع . رساله دکترا ، دانشکده ادبیات (دانشگاه عین شمس) ، ۱۹۸۲ م .

بررسی جوانب و ابعاد انسان بر اساس تفسیر و شرح های محمد رشید رضا در تفسیر

المنار است. از جمله مسائل مرتبط به انسان، توهین یا تحقیر او در دوره معاصر و در رژیم های غیر فاضله و کرامت انسان و ادیبیتی او به کمالات است.

قاروط، محمد محمد

الانسان فی آیات من القرآن الکریم، ع. [بیزوت، دار المجد]، ۱۹۸۹ م. ۵۱ ص. بررسی ابعاد و جوانب انسان از نگاه قرآن و دیدگاه های مفسران اهل سنت است. دو وجهی بودن انسان و رویکردهای دوگانه به سوی کمال و کرامت یا نقصان و حقارت و دیگر مسائلی مثل راه یابی به کرامت هایی که قرآن بر شمرده مثل خلافت انسان بررسی شده است.

الکتانی، احمد

«الانسان فی القرآن». ع. الاحیاء، مجلد سوم، ش ۲ (۱۴۰۴ ق). و مجلد چهارم، ش ۱ (۱۴۰۴ ق). ص ۱۹-۱۱.

بررسی جوانب و ابعاد انسان در قرآن کریم به ویژه دو بُعد کرامت و سقوط در شهوات را تحلیل کرده است.

لحام، حنان

تأملات فی منزلة المرأة فی القرآن الکریم، ع. چاپ اول: دمشق، دار الآفاق والانفس، ۱۹۹۶ م. ۱۱۰ ص.

پژوهشی درباره جایگاه زن در قرآن کریم و نقد تفکرات و دیدگاه های سنتی درباره اوست. نویسنده با انتقاد از بعضی علما و فقها، آنان را مسئول عقب ماندگی زنان دانسته و قرائت های آنان از دین را به چالش طلبیده است.

به اعتقاد وی آموزش های قرآنی از نوعی دیگر است و بر طبق آن زن می تواند در تمام عرصه های اجتماعی و سیاسی و اقتصادی به فعالیت بپردازد.

او با تقسیم احکام اسلام به دو بخش عبادات و معاملات، احکام عبادی اسلام را اموری ثابت و تغییرناپذیر ارزیابی می کند، اما معتقد است احکام مربوط به معاملات که نوع پوشش زن هم از آن جمله است، تابع شرایط زمانی و مکانی است و قابل تغییر و تحول می باشد و می تواند متناسب با تحولات و مقتضیات زمان دگرگون شود. نویسنده با ارائه ۱۹ نمونه از زنان مورد بحث در قرآن کتاب را به پایان برده است.

م. عوض

«الانسان في القرآن و العلم». ع. رسالة الجهاد، سال پنجم، ش ۴۶،
سپتامبر ۱۹۸۶ م. ص ۷۵-۷۰.

بررسی ابعاد انسان در قرآن و در مقایسه با دستاوردهای علوم مثل زیست شناسی
است. به نظر نویسنده نظریات قرآن کارآمدتر و بهتر انسان را به فلاح و کمال و کرامت
می رساند.

«فطرت خداجوی انسان در قرآن». اندیشه اسلامی، ش ۹ و ۱۰ (آذر ۱۳۵۹).
ص ۴-۶.

بررسی فطرت به عنوان عامل و بستر تحقق کرامت انسان است. به شرط اینکه از
خداجویی منحرف نشده باشد.

«قرآن انسان را چگونه مطرح می کند؟». اندیشه اسلامی، ش ۱۰ (آبان-آذر
۱۳۵۸). ص ۳-۴.

محدث خراسانی، احمد

راز خلقت انسان در قرآن مجید. چاپ اول: قم، مؤسسه الامام المنتظر (عج)،
۱۳۷۸ / ۵۴۶ ص.

به تفصیل مسائل و ابعاد آفرینش انسان را بررسی کرده است. به ویژه نمادهای کرامتی
موجود در گزارش قرآن از خلقت آدم و حوا مثل امتخلاف، تعلیم اسماء و سجده ملائکه
تحلیل شده است.

محمدی نسب، باقر

میزان انسانیت از دیدگاه قرآن و عترت. چاپ اول: قم، رسالت، ۱۳۷۶ / ۱۶۰ ص.
انسانیت و کرامت انسان در قرآن بررسی شده و روش های نیل به کمالات و کرامت
تحلیل شده است.

مصباح یزدی، محمدتقی (متولد ۱۲۱۲)

اخلاق در قرآن. به کوشش محمدحسین اسکندری. چاپ سوم: قم، مؤسسه
آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۷۶.
آیات درباره اخلاق و فضائل انسانی را توضیح می دهد. مباحث مهم عبارت اند از:

مختار بودن انسان، هدف داری انسان، تلاش انسان برای وصول به هدف، هدایت و ضلالت، سعادت، روش تحصیل ارزش های اخلاقی، سقوط اخلاق و عوامل آن، رابطه انسان با خدا، معرفت به خداوند، رابطه انسان با خود، کمال خواهی، میل به بقاء، لذت و سعادت.

المطرودی، عبدالرحمن بن ابراهیم

الانسان وجوده و خلافته فی الارض فی ضوء القرآن الکریم . ع . عربستان سعودی،
مکتبه وهبه، ۱۴۱۰ ق. ۵۴۴ ص.

بررسی خلقت جسمانی و روحانی انسان و چگونگی خلافت در زمین به عنوان جلوه ای از کرامت انسان است. نویسنده، ابتدا کیفیت خلقت آدم (ع) و نسل او و مراحل آن را با استفاده از آیات قرآن ذکر و در ضمن آن به نقد و رد مبانی فرضیه داروین پرداخته است. به باور او انسان از دو بخش جسد و روح تشکیل شده است. وی روح را از دیدگاه قرآن غیر از نفس می داند و ماهیت آن را ناشناخته ارزیابی می کند و رأی شیعه و فلاسفه الهی که روح را جوهری بسیط، قدیم و مجرد از ماده که از عالم ازل به جسد انسانی هبوط کرده و با آن غریب است و به طهارت و صفای روحانی نیاز دارد، گمراه کننده و ضلالت آور ارزیابی کرده است. در ادامه به انگیزه ها و غریزه های ذاتی انسان اشاره و آنها را غریزه جنسی، حب فرزند، حب نفس، دین خواهی، جاودانه زیستی و مالکیت شمرده است. در پایان بحثی درباره خلافت انسان در زمین ارائه می کند. به گفته وی از آیات چنین برداشت می شود که خلیفه در زمین نوع انسان بوده و این خلافت از طرف خداوند می باشد.

مطهری، مرتضی (۱۲۵۸-۱۲۹۱)

انسان در قرآن. قم، صدرا، بی تا. ۱۰۴ ص.

مرحوم مطهری این کتاب را اینگونه آغاز می کند: انسان در جهان بینی اسلامی و قرآن داستانی شگفت دارد؛ قرآن، انسان را مدح ها و ستایش ها کرده و هم مذمت ها و نکوهش ها؛ او را از آسمان و زمین و از فرشته برتر و در همان حال از دیو و حیوان پست تر شمرده است. ایشان به شرح این شگفتی می پردازد و از ارزش های انسان مثل انسان خلیفه خداوند در زمین و دوازده ارزش یا کرامت دیگر است که او را از دیگر موجودات ممتاز

ساخته است. دیگر بخش های این کتاب هم در توضیح برتری ها یا ذلت و پستی های انسان که با مفهوم کرامت یا حقارت شناخته می شوند.

معرفت، محمد هادی

«جایگاه ممتاز زن در قرآن و پاسخ به چند شبهه». ترجمه غلام نبیگلستانی، مجله تخصصی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ش ۴-۵، تیر ۱۳۸۱، ص ۲۲۷-۲۳۲.

خلاصه ای از مقاله محمد هادی معرفت در مورد مقام زن در اسلام است. آن را به همایش علمی «اسلام و فمینیسم» ارائه کرده بود. نویسنده پس از بررسی پیشینه تاریخی خدشه دار شدن کرامت زن در تاریخ انسان بویژه در دوران جاهلیت و نقش اسلام در احیای جایگاه کریمانه زن، به آیات متعددی در این زمینه اشاره می کند. در دین اسلام آنچه که از کلیت قرآن بر می آید این است که ملاک برتری انسان ها تقوا است نه جنسیت. در ادامه به توجیه فرق میان زن و مرد در مسائلی همچون ارث، طلاق و دیه پرداخته می شود. کرامت انسانی زن از نگاه قرآن، تساوی مرد و زن، همسانی دختر و پسر، طلاق، عده و زمان عده، و شهادت (گواهی) زن از دیگر سرفصل های مقاله اند.

«مقام و منزلت زن مسلمان در قرآن». فصل نامه قرآنی کوثر، ش ۲۰، بهار ۸۵، ص ۳۱

- ۳۵.

بررسی حیثیت و کرامت و ارزش زن از نگاه قرآن کریم است.

المقری، احمد محمد یحیی

تربیة النفس الانسانية فی ظل القرآن الکریم. ع. کارشناسی ارشد، کلیة الشریعة و

الدراسات الاسلامیة بجامعة ام القرى (مكة)، ۱۳۹۸ق / ۱۹۷۸م.

تربیت نفس، دانش و شیوه ای برای تحقق کرامت و امتیازات انسانی در نهاد انسان است. البته بدون تربیت نمی توان به مدارج عالی انسانی و کرامت رسید. از این رو نویسنده به دقت برنامه ها و تدبیرهای کرامت یابی یا تربیت را توضیح می دهد.

المودودی، ابوالاعلی (۱۹۰۲-۱۹۷۹م)

انسان کی حقیقت قرآن کی روشنی مین. اردو. تهیه و تنظیم غلام محی الدین اعوان.

چاپ اول: دهلی نو، کتابخانه مرکزی اسلامی، ۲۰۰۰م. ۴۸۰ص.

ابعاد مختلف حیات و رفتارهای بشر را از منظر آیات قرآن بیان می نماید. نویسنده

می کوشد تا خلقت انسان، حقیقت انسانیت و ارتباط او با خدا را آشکار سازد و سرانجام نظام آفرینش انسان و حیات جاودان اخروی را توصیف کند. وی سنن الهی و سبب ظهور، شکوفایی و فروپاشی امم گذشته را تبیین می کند و هر جنبه زندگی را با ذکر آیه یا آیاتی تبیین می کند. مصنف پس از ذکر آیه ای، با استناد به آیات دیگر، احادیث نبوی و تفسیر خودش تفهیم القرآن آن را تفسیر می کند.

وی توجه ویژه ای به طرح مسائل روز و چالش های فکری مسلمین دارد. برخی از مباحث مطرح شده عبارت است از: مقام انسان در کائنات، ظلمت و گمراهی انسان، قدر، ابطال نظریه دیالکتیک تاریخی، شیطان، روح، معاد.

موسوی غروی، سبذجواد

آدم از نظر قرآن، ج ۲. به کوشش سیدعلی اصغر غروی. چاپ سوم: نهران، انتشارات قلم، ۱۳۶۳.

نخست ماهیت دامستان های قرآنی را بررسی می کند و حقیقت یا سمبلیک بودن آنها را توضیح می دهد. در ادامه آیات قرآن درباره خلقت آدم و حوادث متعلق به آن را بررسی می کند. در جلد دوم عمدتاً به شیطان و نقش تخریبی او می پردازد.

موسی، فرح

الانسان و الحضارة فی القرآن الکریم بین العالمیة و العولمة، چاپ اول، بیروت، دارالهادی، ۱۴۲۴ق/ ۲۰۰۳م، ۲۸۸ص.

این اثر به انسان شناسی از دیدگاه قرآن پرداخته و درباره وضع انسان در این زمان در غرب نوشته است و درصدد اثبات این نکته است که تمدن جدید انسانیت انسان را نادیده انگاشته و کرامت آدمی را از میان برده یا تضعیف کرده است و برعکس قرآن به کرامت انسان و امتیازاتش توجه نموده و در آیات متعدد، عزت و بزرگی انسان را مطرح می کند و انسان را خلیفه خداوند روی زمین می نامد. پس از مقدمه مطالب را در سه فصل تنظیم کرده است. فصل اول (الانسان فی القرآن الکریم) به تکریم آدمی توسط قرآن، علل و زمینه های کرامت انسان، استخلاف و خلافت و تعلیم اسماء به انسان می پردازد. فصل دوم (عالمیه الانسان و الحضارة فی القرآن الکریم) به دستورات و برنامه های قرآن برای تربیت همه انسان ها از ملل مختلف می پردازد. قرآن فقط به نژاد و تبار و ملت خاصی نظر

ندارد بلکه همه ابناء بشر را می خواهد تربیت کند و کرامت آنها را عیناً و عملاً محقق نماید. در همین فصل، فرازی را به تفاوت عالمیت و عولمه اختصاص می دهد و عولمه را برنامه ای از سوی ابرقدرتها برای سلطه و برای به رذالت کشیدن انسان می داند در حالی که عالمیت قرآن برنامه ای برای به فضیلت رسیدن انسان است. فصل سوم (الرؤية القرآنية لمستقبل الانسان والحضاره)، بررسی دیدگاه قرآن نسبت به آینده انسان و آینده تمدن بشری است. عمل به دستورات قرآن، موجب تحقق کرامت است و پس از تحقق کرامت، تمدن انسانی ظهور می کند. از اینرو مقولات وحی، تمدن و انسان در ارتباط با یکدیگر بررسی می شوند. این مسیر غیر از تمدن غربی است که در ارتباط با عولمه و مادیت نه کرامت انسان است.

مهريزي، مهدي (متولد ۱۲۴۱)

«آفرینش انسان در تفسیر المیزان». بینات، سال اول، ش ۲ (تابستان ۱۳۷۳).

ص ۲۴-۳۹.

مهنا، احمد ابراهيم

الانسان في القرآن الكريم. ع. القاهرة، مجمع البحوث الاسلامية، ۱۹۷۱ م.

ميرباقری، سيدمحسن (متولد ۱۲۲۸)

سیمای انسان مختار در قرآن کریم. چاپ اول: تهران، رایزن ۱۳۷۸ / ۲۴۴ ص.

موضوع اصلی کتاب، اختیار انسان و شبهات مربوط به آن است. محور مباحث بر اساس آیات قرآن تنظیم شده و از روایات و گاه مباحث فلسفی در توضیح آیات، استفاده شده است. پاره ای از اشکالاتی که در زمینه جبر و اختیار مطرح است، در این اثر بررسی شده است. از سه بخش عمده کتاب، بخش نخست، درباره قضا و قدر الهی است. در این بخش مسئله مشیت، اراده و تقدیرات الهی مطرح شده و مسئله بداء به تفصیل مورد بحث قرار گرفته است.

در بخش دوم، مسئله هدایت و ضلالت و آزادی و اختیار انسان از دیدگاه قرآن ارزیابی شده و مراحل وجودی انسان در ارتباط با اختیار او مورد بحث قرار گرفته است و در بخش آخر، به اشکالات عقلی در زمینه اختیار انسان پرداخته شده و مباحثی همچون علم و اراده الهی و عدم منافات آن دو با اختیار انسان بررسی گردیده است.

ناصری، محمدتقی

ملاکهای کرامت و فضیلت انسان در قرآن، استاد راهنما: احمدرضا غائی، استاد مشاور: منصور پهلوان، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، دانشکده الهیات - فلسفه و معارف اسلامی، ۱۳۷۸-۱۳۷۹، ۱۶۱ ص.

بررسی تعیین ملاکهای کرامت و فضیلت انسان در قرآن و تحصیل آنها، روش میدانی است. نخست با دسته‌بندی آیات کرامت و فضیلت به توضیح آنها با استفاده از تفاسیر معتبر می‌پردازد. پس از بررسی ملاک‌های کرامت و فضیلت و شناخت عوامل و موانع آن به این نتیجه رسیده که کرامت و فضیلت از مهمترین مباحث اخلاقی است که در عرصه فردی محبوس نمی‌شود و به فضاهای جامعه تعمیم می‌یابد و جایگاه بسیار والایی در انسان‌شناسی و جامعه‌شناسی دارد و شناخت ملاک‌های آن پاسخ مناسبی است به میل کمال‌جویی انسان، این ملاک‌ها مشمول رحمت و لطف بی‌انتهای خداوندی است که به سابقه استحقاق در اختیار انسان قرار داده شده است.

ناصر، نصیر احمد

قرآن و انسان: فلسفه رسالت. اردو. لاهور، فیروز، ۱۹۸۵ م. ۲۳۷ ص. نفیر، احمدی (متولد ۱۹۴۲ م)

الانسان والقرآن وجهاً لوجه. ع. [قاهره]، نشر الفنک، ۱۹۹۷ م. ۱۰۸ ص.
نویسنده با اشاره به روشهای تفسیری قدیم و جدید، قرآن را برای پاسخ به شبهات و سؤالات همه‌زمان‌ها کافی و مشکل اصلی را فهم ناقص انسان‌ها از قرآن می‌داند. هدف نویسنده شناخت روش تفسیری مفسران و مقدر تأثیرپذیری جوامع از آنها و وظیفه نسل جدید عربی در قبال قرآن است. وی پس از بررسی روش‌های مفسرانی مثل علامه طباطبایی و ابن عاشور روش مفسران اصلاح‌گر قدیم که دارای تفسیری با دید اجتماعی و سیاسی و دینی هستند مثل افغانی (جمال‌الدین) و عبده و تفسیرهای اعتقادی مثل طنطاوی و سید قطب و روش جدید تفسیری که قرآن را با علوم جدید غربی تطبیق می‌دهند مثل امین الخولی و عبدالرحمن (عایشه) هیچ‌کدام را برای پاسخ‌گویی به شبهات همه‌زمانها کافی نمی‌داند و در پایان با اشاره به اقوال فضل‌الرحمان و گلدزیهر و بوردیو و نصر حامد ابوزید مشکل اصلی را در عدم پاسخ‌گویی به سؤالات بشری، روش فهم و برداشت انسان از قرآن می‌داند.

وافی، عبدالمجید

«كرامة الانسان في القرآن و النشوء و الارتقاء عند دارون». ع. منار الاسلام، سال
هفتم، ش ۱۲ (۱۴۰۲/۱۲ق). ص ۱۱۹-۱۱۰.
وابلد، استقان (متولد ۱۹۲۷م)

انسان، پیامبر و خدا در قرآن: تفسیر اسلامی قرن بیستم و انسان شناسی جدید. ۳
آلمانی. آلمان، رما، ۲۰۰۱م. ۵۴ص.

نویسنده ضمن شرح کوتاه جایگاه قرآن و پیامبر برای مسلمین، به بررسی دیدگاه قرآن
درباره انسان، پیامبر و خدا پرداخته است. او در این راستا، نخست از قرآن و در مرحله
بعد، از آثار مفسران غربی قرآن (اعم از مسلمان یا غیر مسلمان) استفاده کرده است. در
پایان، تصویر انسان در تفاسیر اسلامی جدید بررسی شده است.

نویسنده ضمن شرح کوتاه جایگاه قرآن و پیامبر برای مسلمین، به بررسی دیدگاه قرآن
درباره انسان، پیامبر و خدا پرداخته است.

او در این راستا، نخست از قرآن و در مرحله بعد، از آثار مفسران غربی قرآن (اعم از
مسلمان یا غیر مسلمان) استفاده کرده است. در پایان، تصویر انسان در تفاسیر اسلامی
جدید بررسی شده است.

ودود، آمنه

قرآن و زن: بازخوانی کتاب مقدس [قرآن] از دیدگاه زنان. ۵ انگلیسی. چاپ دوم:
آمریکا، دانشگاه آکسفورد، ۱۹۹۹م.

وکبلی محلاتی، الهه

نگرشی به زن از دیدگاه قرآن و بررسی تطبیقی آن با آئین زرتشت، یهود و مسیح با
تأکید بر مهر وارث. رساله دکترا. دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران،
۱۳۶۹.

مریری، مجاهد

العلاقات الانسانية في القرآن والسنة. ع. چاپ دوم: ریاض، دار الرشید، ۱۹۸۱م.
۲۶۸ص.

هبلة، عصمت الدین کرکر حرم

المراة من خلال الآيات القرآنية. ع. تونس، الشركة التونسية، ١٩٨٥م. ٢٩٩ص.

Ahmad, S. M.
Muhammad in the Quran⁶. English. Allah Abad,
Ketabestan, 1968. 147p.

خداوند، حضرت رسول(ص) را در قرآن به عنوان الگو و اسوه معرفی کرده است. او از هر نظر کامل و قابل تأسی است. به ویژه در برخورد و تعامل با هممنوعان و احترام به جامعه و تکریم زنان و افسار مستضعف. به نظر نویسنده تأسی مسلمانان به رسول خدا موجب کرامت و سعادت آنان خواهد شد.

Baker, Drk⁷

Man in The Qur'an⁸. Amesterdam, Drucrij, 1965. Xv+219p.

بررسی حقوقی است که خداوند برای انسان در نظر گرفته است؛ به نظر قرآن انسان ذاتاً و فطرتاً کرامت و عزت مند است و نباید به دست خود این فطرت را منحرف سازد.
— انسان در قرآن. انگلیسی. آمستردام، دروکریج، ١٩٦٥م. Xv+219ص.

فرم اشتراک فصلنامه قرآنی بیئات

برای اشتراک فصلنامه قرآنی بیئات می توانید وجه خود را به حساب جاری سپهر بانک صادرات به شماره ٠١٠١١١٠٣١٨٠٠١ به نام مؤسسه معارف اسلامی امام رضا(ع) واریز و نسخه اصلی فیش بانکی را همراه فرم تکمیل شده به نشانی مجله ارسال نمایید.
مبلغ..... ریال طی فیشی که اصل آن پیوست می باشد پرداخت نموده ام.

بیئات

ویژه پژوهش های قرآنی

قم - بلوار شهید محمد منتظری - کوچه شماره ٨ - پلاک ١٢

صندوق پستی ١٦٧ - ٣٧١٨٥

پانوشته ها :

1. Le Destin et la prdestination Selon l Esprit du Coran et de la Sunna
۲. طرح موسی مدیر دانشکده مطالعات اسلامی در دانشگاه اسلامی لبنان است و آثار زیادی در موضوعات اسلامی دارد.
3. Menschen, Prophet and Gott im Koran: Muslimische Exefeten des 20 Jahrhunderts und des Menschenbild der Moderne
۴. خانم ودود استاد دانشگاه ویرجینا است و چند سالی است که به اسلام گرویده است و در رشته مطالعات اسلامی در آن دانشگاه به تدریس مشغول است.
5. Quran and Woman: Rereading the sacred text from a women's perspective
۶. محمد در قرآن
۷. درک باکر
۸. انسان در قرآن

هزینه اشتراک مجله بینات		
نوع درخواست	قیمت مجله	هزینه پست سفارشی
تک شماره	۵۰۰۰ ریال	۲۵۰۰ ریال
دوره یکساله	۲۰۰۰۰ ریال	۱۰۰۰۰۰ ریال
سالنامه هر سال	۲۵۰۰۰ ریال	۲۰۰۰۰ ریال

لطفاً مهلات درخواستی خویش را دقیقاً مشخص نمایید.

دوره سال

تک شماره های

دوره صحافی شده سال

نام مشترک:

نشانی:

تلفن:

مبلغ: ریال را بصورت نقد قیش به شماره:

پرداخت نموده ام.

اشتراک جدید تمدید اشتراک کد اشتراک